

Boekbesprekingen

H. RAINES, 'MY SOUL IS RESTED', MOVEMENT DAYS IN THE DEEP SOUTH REMEMBERED, G.P. PUTNAM'S SONS, NEW YORK 1977, 472 BLZ.

De ondertitel 'Movement days in the deep south remembered' geeft de inhoud van het boek weer: herinneringen aan de burgerrechtenbeweging in het diepe zuiden van de VS. Onder 'the movement' verstaat Raines de vele zwarten en enkele blanken die tussen 1955 en 1965 stredden tegen het apartheidssysteem in het zuiden van de VS en voor het verkrijgen van stemrecht voor de zwarten.

Raines' boek is een voorbeeld van 'oral history': de blanke journalist Raines -afkomstig uit en wonend in het zuiden van de VS- interviewde tussen 1974 en 1976 83 mensen en hij geeft hun herinneringen aan de strijd in Alabama, Mississippi en Georgia weer.

De titel van het boek ontleent Raines aan een anecdote die door twee van de geïnterviewden verteld wordt. Martin Luther King zei tegen een oude vrouw die meedeed aan de boycot van de gesegregeerde bussen in Montgomery dat ze maar weer van de bus gebruik moest maken, omdat ze te oud was om te blijven lopen. Ze antwoordde: "Oh no, I'm gonna walk as long as everybody else walks, I'm gonna walk till it's over." Waarop King zei: "But aren't your feet tired?", en zij gaf daarop ten antwoord: "Yes, my feets is tired, but my soul is rested." Deze woorden geven de toon aan waarin het merendeel der interviews is gesteld; de zwarten wisten dat ze voor een rechtvaardige zaak stredden.

Het boek is verdeeld in twee delen. Het eerste deel geeft een chronologisch verslag van het geweldloze verzet, bij monde van de geïnterviewden. Aangemoedigd door de Brown-uitspraak van het Hoogerechtshof onder leiding van Earl Warren in 1954, die aangaf dat de 'seperate but equal'-stelregel van het segregatiesysteem in strijd met de grondwet was, begon men de strijd in 1955 met de Montgomery busboycot. Daarna verhalen de interviews van de studentensit-ins, van de totstandkoming

van de SCLC onder leiding van King en van de SNCC, van de freedomrides in de Greyhoundbussen en van de demonstraties voor stemrechten in Birmingham en Selma in de staat Alabama.

In het tweede deel werkt Raines een aantal aspecten nader uit. Hij laat, groepsgewijs geordend, enkele mensen aan het woord: de zwarten die als eersten werden toegelaten op universiteiten; de advocaten van de zwarten en degenen die de rechtsorde moesten handhaven; de reporters die zo'n belangrijke rol speelden bij het verslaan van de gebeurtenissen en het mobiliseren van de publieke opinie; de prominente leiders van de SCLC; de blanken die zich tegen 'the movement' verzetten; deze interviews -slechts vijf- bieden een zeer interessante blik op het conservatieve blanke zuiden en wat mij betreft had Raines hier meer aandacht aan mogen geven. Het boek sluit met een interview met Ralph Abernathy, de naaste medewerker en opvolger van King, die vertelt over Kings laatste levensdagen.

In zijn inleiding schrijft Raines dat hij het verhaal van de strijd van de zwarten voor hun burgerrechten nog eens wil weergeven, omdat hij ziet dat het zuiden van de VS in het midden van de jaren zeventig dānkzij deze strijd aan de zwarten -en blanken- vele mogelijkheden biedt. Hij schrijft: "If he had lived, Martin Luther King would see a South still burdened with inequities in housing, education and distribution of wealth. But I believe he would look beyond these problems to see a region changed in a way that millions of us who lacked his vision would have thought impossible twenty years ago. He would see a South where we are all free at last to become what we can." Dit is mogelijk gemaakt door de burgerrechtenbeweging, zo meent Raines en "in the sacrifice and unfathomable courage that made (this) possible, it seemed to me (...) lay a story that had not received the telling it deserved. And this story, I was convinced, would best be told by the people who had lived it." En hij bewijst met zijn boek m.i. zijn gelijk: de geïnterviewden weten prachtig -en vaak met veel humor- te vertellen over 'the movement', de strijd, de verliezen, de overwinningen én over hun gevoelens in die tijd.

Als lezer raakte ik door hun verhalen vol details betrokken bij de

geschiedenis van 'the movement' in al haar facetten:

- het besluit van een student om niet terug te gaan naar college, maar als autobestuurder te blijven helpen bij de Montgomery busboycot;
- de beslissing om kinderen mee te laten lopen in de Selma-mars;
- het organiseren van een diner ter ere van Nobelprijswinnaar King in Atlanta in 1965 (de organisatrice: "This was important, because it was the first thing Atlanta had done that they didn't have to do. Everything else had been the threat of a court order. To me, it was a milestone";
- de segregatie: Hosea Williams (later leider van de SCLC veld staf) moest zijn kinderen een cola weigeren. "The truth was they (zijn kinderen) was black and they didn't 'low black people to use them lunchcounters. So (...) I made 'em a promise that I'd bring 'em back some day";
- de desegregatie: Williams: "I carried my boys out to that lunchcounter and (...) we drank co-cola's (...) (laughs). Them white folks was so mad, I tell you (still laughing)(...) I said It's been long time comin', boys, so let's enjoy it."

Raines fungeert slechts als spreekbuis voor de geïnterviewden, hij geeft nauwelijks commentaar: vaak geeft hij alleen een korte beschrijving van de carrière die de zwarte geïnterviewden gemaakt hebben na hun tijd in 'the movement', als wilde hij hiermee zijn stelling uit zijn voorwoord, dat het zuiden mogelijkheden biedt voor zwarten, bewijzen. Raines geeft evenmin uitleg waarom hij juist deze mensen heeft geïnterviewd en anderen (zoals bijvoorbeeld Coretta King) niet.

De journalist Raines biedt bronnenmateriaal aan waar historici mee aan het werk kunnen:

- Over de rol van Martin Luther King (hij wordt in perspectief geplaatst door de geïnterviewden die aangeven dat er meer leiders waren dan hij alleen, maar dat King door zijn charisma en de aandacht die hij in de media kreeg onmisbaar was voor 'the movement');
- Over de rol van de media (de organisatoren van de marsen en sit-ins waren zich ervan bewust dat ze de aandacht van de media en daarmee van het Noorden van de VS moesten trekken en kozen hun manier van protest -geweldloosheid in scherp contrast met gewelddadige reacties van blanken, jonge mensen inzetten- met hun oog op de media);
- Over de onderlinge samenwerking en concurrentie tussen de NAACP, de

SCLC en de SNCC (de jonge actievoerders van de SNCC waren vaak radicaler dan de SCLC);

- Over de discussies over geweldloosheid (als taktiek of als levenshouding).

Raines laat in zijn boek het diepe zuiden voor zichzelf spreken en zijn geïnterviewden vertellen het verhaal van 'the movement' met 'soul'.

MINKE HOLLEMAN

DAVID J. GARROW, THE FBI AND MARTIN LUTHER KING, JR. HARMONDSWORTH 1983

Ofschoon een moreel oordeel over het verleden niet de primaire taak van de historicus is, wekken sommige onderwerpen uit de geschiedenis vrijwel automatisch verbazing en verontwaardiging op bij de onderzoeker. Dergelijke gevoelens borrelden bij mij omhoog tijdens het lezen van The FBI and Martin Luther King, Jr. van David J. Garrow. Het boek behandelt de heimelijke, meer dan zes jaar durende kruistocht van de FBI tegen Martin Luther King en zijn Southern Christian Leadership Conference (SCLC). Het startschot voor deze campagne werd door Director J. Edgar Hoover in januari 1962 gegeven, toen door de FBI ontdekt werd, dat Stanley D. Levison, een naaste medewerker van King, een vooraanstaand lid van de Amerikaanse Communistische Partij was. Aanvankelijk concentreerde het onderzoek zich op Levison, die men ervan verdacht met subversieve bedoelingen in de SCLC geïnfiltreerd te zijn. Het af luisteren van zijn telefoon (met behulp van een zogenaamde 'wiretap') en het gebruik van een verborgen microfoon (een 'bug') leverden geen bewijzen voor deze veronderstelling, maar de aanwezigheid van andere 'crypto-communisten' in Kings entourage vergrootte de achterdocht bij de FBI.

De Kennedy-regering werd behoorlijk nerveus van de alarmerende rapporten en trachtte King te overreden het contact met Levison te verbreken. King weigerde echter zijn vriend en waardevol adviseur op grond van vage beschuldigingen te ontslaan. Met de verspreiding onder een aantal overheidsinstellingen van een monografie over de communistische invloeden in de 'Negro Movement' voerde de FBI de druk op de Kennedy's op.

Er bestond immers groot gevaar, dat dergelijke onthullingen de veelomvat-
tende Civil Rights Bill, die de regering ter goedkeuring aan het Congres
had aangeboden, zouden torpederen. Mede hierom werden de verzoeken van
de FBI voor nieuwe af luisterondernemingen door Attorney General Robert
Kennedy ingewilligd. Op de telefoonlijnen van de SCLC-kantoren in New-
York en Atlanta werden wiretaps aangebracht en tevens begon de FBI Kings
huisselefoon af te luisteren.

Was het oorspronkelijke doel van de FBI het verzamelen van bewijsmate-
riaal voor de infiltratietheorie, op een 'planning session' in december
1963 werd een volstrekt ander streven geformuleerd: "We will at the pro-
per time when it can be done without embarrassment to the bureau, expose
King as an immoral opportunist". De 'schokkende' gegevens over Kings ge-
drag in de privésfeer, die de FBI dankzij de wiretaps had verkregen, vorm-
den de aanleiding voor de koerswijziging. De nieuwsgierige lezer zal uiter-
aard willen weten, wat de FBI zoal te weten kwam over Kings ontsprongen.
Helaas zal de precieze inhoud van het afgeluisterde materiaal ons voorlo-
pig onbekend blijven¹. Alle aandacht richtte zich nu op het vergaren van
ontluisterende informatie over King (o.a. door middel van bugs in zijn
hotelkamers) en het laten uitlekken van de resultaten naar pers en in-
vloedrijke personen in binnen- en buitenland. Dieptepunt in deze onver-
kwikkelijke geschiedenis is een aan King gezonden surprise, bestaande uit
een geluidstape met de meest pikante fragmenten van het door af luisteren
verkregen materiaal en een anonieme brief, waarin King impliciet werd uit-
genodigd zelfmoord te plegen "before your filthy, abnormal, fraudulent
self is bared to the nation".

In de tweede helft van 1965 kwam de hetze tegen King door verschillen-
de omstandigheden in relatief rustiger vaarwater terecht. Volgens Garrow
was het met name een onderzoek van een Senaatscommissie naar de door fe-
derale organisaties gehanteerde opsporingstechnieken, die de FBI tot gro-
tere voorzichtigheid maande. Zo werd in januari 1966 voor de laatste keer
een hotelbug tegen King gebruikt.

Natuurlijk bleef de FBI de SCLC-acties in Chicago met argusogen volgen
en Kings radicalisering in woord en daad en vooral zijn heftige kritiek
op het Amerikaanse Vietnam-beleid deden het FBI-offensief weer in alle
hevigheid opblaaien. Opnieuw werden er geruchten verspreid over Kings
Dr. Jekyll-and-Mr. Hyde-bestaan en over de communistische invloeden bin-
nen de SCLC. Deze organisatie werd tot de 'Black Nationalist Hate Groups'

gerekend, waartegen de FBI in augustus 1967 een speciaal 'counterintelligence program' startte met de bedoeling de extremistische organisaties van zwarten in diskrediet te brengen en te neutraliseren. Wat de SCLC betreft was dit niet meer dan een formaliteit: King en zijn organisatie waren immers al enige jaren het lijdend voorwerp van een neutraliseringscampagne.

Het plan voor een Poor People's March naar Washington riep bij de FBI visioenen op van rellen, plundering en brandstichting en deed de haat tegen King zo mogelijk nog verder toenemen. Het was dan ook koren op de molen van de FBI dat een eerdere demonstratieve mars onder leiding van King in Memphis uitmondde in geweld (maart 1968). De FBI beschouwde de rel als een klein, maar illustratief voorproefje van hetgeen de Amerikaanse overheid te wachten stond bij de Poor People's March en smeedde plannen om deze actie te saboteren.

Naarmate er na Kings gewelddadige dood meer bekend werd over de FBI-campagne tegen hem, groeide de argwaan over een directe of indirecte betrokkenheid van de FBI bij de moord op King. Er zijn echter nooit bewijzen gevonden voor deze vermoedens en Garrow wijst dergelijke beweringen met kracht van de hand².

Garrows boek over de bemoeienis van de FBI met King, waarvan de inhoud hierboven in grove lijnen is geschetst, vertelt geen volstrekt nieuw verhaal. Al vrij snel na Kings dood verschenen in Amerikaanse kranten de eerste artikelen over de door Robert Kennedy goedgekeurde wiretaps tegen King. In de tweede helft van de jaren '70 werd door de grote onderzoeken van het Congres naar de handel en wandel van de geheime diensten de deksel van de beerput verwijderd³ en sindsdien is in vele Amerikaanse boeken aandacht besteed aan deze bizarre affaire⁴. Uniek zijn wel Garrows onthullingen over de informatiebron, waaruit de verdenkingen tegen Levison voortkwamen (het 'Project Solo': een zeer geheime en succesvolle infiltratie van de Amerikaanse Communistische Partij door de FBI) en over de identiteit van een informant, die vanaf oktober 1965 voor een flinke beloning spionagewerk in opdracht van de FBI verrichtte bij de SCLC in Atlanta. Met name in het geval van 'Project Solo' heeft Garrow knap speurwerk verricht.

Over zijn analyse en conclusies ben ik minder tevreden. Vele vragen

beantwoordt hij niet of onvoldoende. Vragen als: in hoeverre gaf de ontdekking van Levisons dubbelrol werkelijk de eerste prikkel voor de antipathie bij de FBI tegen King? (Het lijkt mij waarschijnlijker, dat de uit 'Solo' verkregen informatie de reeds aanwezige afkeer deed toenemen en dat Hoover met het 'bewijsmateriaal' een ideale stok had gevonden om de hond te slaan.) Waarom liet Robert Kennedy de FBI de vrije hand en wat wisten hij en zijn opvolgers van de activiteiten tegen King? Wat voor invloed hadden de FBI-roddels op president Johnson? Wanneer kwam King erachter dat hij Hoovers bête noire bij uitstek was? Hoeveel heeft hij geweten en heeft die wetenschap zijn optreden beïnvloed? In welke mate heeft de FBI de SCLC en de beweging voor de burgerrechten in het algemeen schade berokkend?

De hamvraag: waarom heeft de FBI zich zo intensief met King bemoeid? wordt wel door de auteur behandeld, maar op een omslachtige en fragmentarische wijze. Naar mijn mening vormt Hoovers persoonlijke haat tegen King de rode draad in deze geschiedenis. Die intense haat werd op verschillende manieren gevoed. Ten eerste behoorde King in Hoovers wereldbeeld tot de 'troublemakers', de 'outside agitators', die tevreden Amerikaanse burgers tot opstandigheid ophitsten. Ten tweede werd Hoover, die overgevoelig was voor kritiek op zijn FBI, diep gekwetst door Kings aanvallen op het lakse optreden van de FBI bij misdrijven tegen strijders voor de burgerrechten. De derde factor betreft Hoovers kinderachtige jaloezie met betrekking tot de waardering en eerbewijzen, die King, 'one of the lowest characters in the country', in de loop der tijd ten deel vielen. Verder vervulden de vermeende buitenechtelijke en interracial seksuele activiteiten van King de puriteinse Hoover met afschuw; deze 'moral degenerate' moest van zijn voetstuk worden gestoten. Ten slotte wil ik Hoovers racistisch vooroordeel noemen, dat ongetwijfeld zijn walging nog heeft versterkt. Deze conclusie wordt door Garrow om onduidelijke redenen vermeden, hoewel hij wel suggereert, dat de intensiteit van de FBI-campagne tegen King uitzonderlijk was (overigens zonder deze stelling aan de hand van vergelijkbare gevallen te onderbouwen).

Naast alle aanmerkingen heeft Garrow ook recht op complimenten. Zijn grote verdienste ligt in het minutieus doorspitten van de omvangrijke FBI-archieven, wat zeker geen sinecure moet zijn geweest. Bovendien heeft hij vele direct betrokkenen en, wanneer dat bijvoorbeeld door overlijden onmogelijk was, hun familieleden en kennissen geïnterviewd om zodoende

het onvolledige archiefmateriaal te kunnen aanvullen of corrigeren. Garrow geeft een duidelijk en gedetailleerd beeld van het interne functioneren van de FBI op het moment, dat zijn macht onaantastbaar leek en zijn invloed overal in de Amerikaanse samenleving voelbaar was. De strak hiërarchische en bureaucratische verhoudingen tussen Hoover, zijn paladيين, het hoofdkantoor in Washington en de 'field offices' komen goed uit de verf. Garrows werk kan daarom het best beschouwd worden als een geslaagde studie over het laakbare FBI-gedrag ten opzichte van King. De actieve of passieve rol van de andere hoofdrolspelers in deze geschiedenis blijft echter onderbelicht.

IGNACE WAAYERS

NOTEN:

1. De opname en transcripties van telefoongesprekken in Kings huis en het SCLC-hoofdkantoor in Atlanta, alsmede de resultaten van de bugs in Kings hotelkamers, werden op last van het Federal District Court in Washington begin 1977 aan het FBI-beheer onttrokken en overgebracht naar de National Archives. Pas na 50 jaar, in 2027, zal dit materiaal toegankelijk zijn.
2. Over de achtergronden van de moord op King leze men: 'James Earl Ray (1928-)', in: James W. Clarke, American assassins. The darker side of politics (New Jersey 1982)
3. Deze onderzoeken werden gehouden door de "Senate select committee to study governmental operations with respect to intelligence activities" (1975-76), ook-wel 'Church committee' genoemd naar de voorzitter Senator Frank Church, en de 'House select committee on assassinations' (1978-79).
4. Bijvoorbeeld: F.J. Donner, The age of surveillance. The aims and methods of America's political intelligence system (New-York 1980); A.M. Schlesinger, Jr., Robert Kennedy and his times (New-York 1978); A.Theoharis, Spying on Americans. Political surveillance from Hoover to the Huston plan (Philadelphia 1978); H. Wofford, Of Kennedys and Kings. Making sense of the sixties (New-York 1980).